

MİNE KÜÇÜK • Müze

MİNE KÜÇÜK İstanbul Üniversitesi Prehistorya Bölümü'nden mezun oldu ve öğrenciliği sırasında Troya antik kentinde Erken Tunç Çağı malzemesiyle çalıştı. Yüksek lisans derecesini Minnesota Üniversitesi'nde Disiplinlerarası Arkeoloji ve Müze Bilim Dalı'nda tamamladı. Tüm eğitim hayatı boyunca İstanbul Arkeoloji Müzesi, Minnesota Bilim Müzesi ve Bermuda Denizcilik Müzesi'nde staj yaptı. Yüksek lisansını tamamladıktan hemen sonra Minnesota Bilim Müzesi Antropoloji Bölümü'nde içerik uzmanı, sergi geliştirici ve müzenin Çatalhöyük Sit Alanı için yaptığı çalışmalarda proje yöneticisi olarak görev aldı. İstanbul'a döndükten sonra İsveç'ten bir ortak kurum ile Avrupa Birliği projelerinde içerik hazırlayıcı ve koordinatör olarak çalıştı. Yeditepe Üniversitesi, Işık Üniversitesi ve Mimar Sinan Üniversitesi'nde Müze Bilim dersleri verdi. 2009-2019 yılları arasında İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın düzenlediği bienallerde rehber eğitimi verdi. Bağımsız araştırmacı ve uzman olarak halen eğitimini aldığı konularda çeşitli kurumlar, okullar ve vakıflar için eğitim programları hazırlıyor, danışmanlık ve küratörlük yapıyor.

İletişim Yayınları 3208 • Başvuru Dizisi 120

ISBN-13: 978-975-05-3374-7

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

EDITÖR Tamlı Bora

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Weisman Sanat Müzesi, Minneapolis, ABD

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devkaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MİNE KÜÇÜK

Müze

Tarih-Kavram-Deneyim

*Saçlarımı artık hayallerimde
ve rüyalarımnda okşayan
canım anneme...*

İçindekiler

TEŞEKKÜR.....	13
Görseller için teşekkür.....	15
Giriş	17
Müze Kelimesinin Kökeni	21
Müzebilimi Tanımı ve Müzecilik Anlayışları	27
Zaman içinde değişen müzecilik anlayışları.....	29
Dünyada Müzelerin Tarihsel Gelişimi	31
Koleksiyonerlik başlıyor.....	35
Nadire kabineleri oluşuyor.....	36
Mediciler.....	38
Aydınlanma Çağı.....	43
Müzelerin altın çağı.....	50
Amerika’da neler oluyor?.....	52
Müze kavramı ile ilgili tartışmalar başlıyor.....	53
Türkiye’de Müzelerin Tarihsel Gelişimi	57
Anadolu toprakları yağmalanıyor.....	58
Müzeciliğin başlangıcı.....	60
Müze-i Hümayun (İmparatorluk Müzesi) kuruluyor.....	65
Osman Hamdi Bey göreve geliyor.....	68
Askerî Müze kuruluyor.....	73

Osmanlı müzeciliğinde Halil Edhem Bey devri başlıyor.....	74
Osmanlı müzeciliğinde resim koleksiyonları.....	76
Fotoğrafçılar ve fotoğraf stüdyoları.....	77
Cumhuriyet döneminde müzecilik.....	79
Özel müzeler kuruluyor.....	82
Müze Türleri.....	87
Ansiklopedik müzeler.....	87
Bir felsefe üzerine kurulmuş bir müze.....	89
Dijital koleksiyonlar.....	93
Evsizler müze kuruyor.....	94
Acılarımızla yüzleşiyoruz!.....	94
Çocuk müzeleri.....	95
Sanal müzeler.....	96
Görme engelliler için müzeler.....	97
Auteur müzeler.....	99
Tekstil ve moda müzeleri.....	99
Koleksiyonlarına göre müzeler.....	101
Ekomüze ve ekonomüze.....	104
Bağlı oldukları idari birimlere göre müzeler.....	105
Kent müzeleri.....	106
Hizmet ettikleri bölgelere göre müzeler.....	108
Hizmet ettikleri kitlelere göre müzeler.....	109
Koleksiyonlarını sergiledikleri mekânlara göre müzeler.....	109
Bir Müze Nasıl Planlanır ve İşletilir?.....	111
Müze organizasyonu.....	114
Müzenin görev tanımı.....	115
Müze ve Koleksiyon.....	117
Koleksiyon çeşitleri.....	118
Müze koleksiyonunun korunması.....	120
Müze Mimarisi.....	123
Antik dönem.....	123
İskenderiye Müzesi.....	124
Rönesans dönemi.....	124
Müzelerin öncüleri nadire kabineleri.....	125
18. yüzyılda bilinçli tasarım nesnesi olarak müze.....	126
Binalar müzeye dönüşüyor.....	127
19. yüzyıl müze mimarisi.....	129

20. yüzyılda neler oluyor?	131
Dekonstrüktivist Mimarlığı sergisi	135
21. yüzyılda sıra dışı müze binaları	138
Müzelere eklemeler yapılıyor	142
Müze bölgeleri	143
Türkiye’de “tip proje” uygulaması	147
Bir müze binasında olması gereken bölümler	148
Müze Sergileri	151
Müze sergileri nasıl tasarlanır?	151
Bir müze sergisi hazırlama sürecinin aşamaları	152
Sergi tasarımı yapılırken nelere dikkat edilir?	153
Vitrinler	155
Sergi gezerken ziyaretçinin konforu nasıl sağlanır?	156
Sergi yönlendirmeleri	157
Sergi metninin hazırlanması	159
Müze ziyaretçileri kimlerdir?	160
Ziyaretçilerin müzede davranış şekilleri	161
Sergi türleri	164
Dokunulamayan ve dokunulabilen sergiler	166
Kronolojik ya da tematik sergiler	167
Sergileri ses ve koku ile algılamak	168
Müze depoları	170
Engelliler için sergi hazırlanması	172
Müze ve Toplum	175
Müzelere neden gidiyoruz?	176
Müzeler toplumun oturma odası mı?	177
Toplumun diyalog alanları olarak müzeler	178
Bir esere ne kadar yaklaşılr?	179
Müze, toplum ve hafıza	180
Toplum için katılımcı müze	181
Doğu: Amsterdam’da bir semt	182
Müze merkezde mi olmalıdır?	184
Müze Etiği	187
Me too hareketi	189
Siyah hayatlar değerlidir	191
Müze ve Pazarlama	195
Müzenin reklamı	198

Sponsorluk	198
Sanat ve sponsorluk	199
Müze dostları	199
Müze şubeleri/Uydu müzeler	200
Guggenheim Bilbao	200
Bir süreli serginin müze pazarlama sürecine katkısı	202
Müze dükkânı	203
Müze ve İklim Değişikliği	205
İklim değişikliğinin sanata etkisi	206
İklim değişikliği konusunda müzelere düşen görevler	207
Doğanın içinde ve doğayı koruyan müzeler	210
Yeşil bina sertifikası	211
İklim değişikliği ve sponsorluk	213
Müze ve Sömürgeler	215
Kültürel miras kimin?	217
Kültürel miras yağmalanıyor	220
Müze isimleri değişiyor	221
Orta Afrika Kraliyet Müzesi, Tervuren	222
Müze Öğrenme Programları	225
Müze öğrenme programları nedir?	225
Müze eğitiminin kısa tarihi	229
İkinci Dünya Savaşı sonrası	231
Türkiye’de müze eğitimi tarihi	232
Müze öğrenme programlarının amacı ve önemi	234
Müze etkinlik programı nasıl hazırlanır?	235
Müze öğrenme programları kimler içindir?	236
Müze eğitmeni kimdir?	236
Müzedede farklı yaş gruplarının öğrenme şekilleri	237
Müze öğrenme programları hazırlarken zekâ türlerinin önemi	239
Müze ziyareti aşamaları	243
Müze ve Teknoloji	245
Müze web siteleri	247
Yeni medya	248
Yapay zekâ	249
Yapay zekâ uygulamaları	250
İlk robot sanatçı Ai-Da	253
Arkeoloji Müzesi’nde yapay zekâ	253

Covid 19 sürecinde müzeler teknolojiden nasıl yararlandılar?	256
Rijksstudio’da neler oluyor?.....	258
Müzelerde dijital teknolojinin kullanımına örnekler	259
Robotlar müzede!.....	262
Mars’ta müze olur mu?	264
Sonsöz	265
SORULAR	267
MÜZELİ FİLMLER	269
GÖRSEL LİSTESİ VE TELİF HAKLARI BİLGİSİ	273
KAYNAKÇA	277
DİZİN	283

TEŞEKKÜR

Bu kitap sadece benim değil benimle birlikte aynı heyecanı duyan ve bana elinden gelen yardımı yapan ailemin, meslektaşlarımla, öğrencilerimin ve arkadaşlarımla çalışmalarının sonucudur.

Öncelikle kitabıma başladığımdan itibaren her zaman yanımda olan aileme, sevgili kardeşlerim Kıymet, Nimet, Zeynep ve yeğeni Sevgi Deniz'e teşekkür ediyorum.

Bu kitabı yazmam için beni yıllardır teşvik eden hocam ve hayatımdaki en değerli insanlardan biri olan George Robert (Rip) Rapp Jr.'a,

Eğitim hayatıma katkıda bulunan hocalarımla İffet Uyanık, Güven Arsebük, Nur Balkan Atlı, Manfred Korfman, John Bower, Lyndel King, Süleyman Saim Tekcan ve Jak Yakar'a,

İletişim Yayınları ile beni tanıştıran ve güzel bir işbirliğine vesile olan arkadaşım Zülal Fazlıoğlu Akın'a,

Yayınevi ile ilk iletişime başladığımdan itibaren tüm sorularımı büyük bir nezaketle ve hızlıca yanıtlayan Tanıl Bora'ya,

Kitap yazmak istediğimi ilk duyduğu günden itibaren destekleyen ve bana inanan arkadaşlarımla Defne Ongun Mümi-

noğlu, Seçil Kınay Yılmaz, Serpil Onaran, Teri Sisa Mason, Huma Kabakcı, Hande Güler, Mine Trkili, zlem Ece, Rai-fe Polat, zlem Ayaz Arda ve Tuna Ortaylı Kazıcı'ya,

Kitabımı yazmam için bana CoBAC ortak ofis alanında çalışma imkânı sağlayan Yıldız Doğan Gürcüoğlu ve Gökhan Gürcüoğlu'na, bu tanışmaya vesile olan öğrencim Ali Kılıç'a, çalışmalarım sırasında bana akide şekerleri ikram eden ar-kadaşım Mehmet Yılmaz'er'e ve ofis ihtiyalarımda bana yar-dımcı olan İpek Büyük'e,

İlk duyduğu andan itibaren kitabın heyecanını benim-le paylaşan ve bana hukuki alanda destek veren arkadaşım Erenalp Rençber'e,

Kitabımı imzalamam için bana kalem hediye eden Yeşim Denizel Boratav'a,

Kitabıma farklı bir yerde çalışmak istediğimde bana evle-rini aan Türkmen (Sema, Bartu, Orkun) ailesine,

Beraber olduğumuz zamanlarda müzeler üzerine yaptığı-mız heyecanlı sohbetler için öğrencim Aslı Asiye Aslan, sev-gili eşi Mert ve bizi uzaktan dinleyen kızları Yaz'a,

Arkadaşlarım ve tüm meslek hayatım boyunca fikir aliş-verişi yaptığım meslektaşlarım John Howkins, Klaus Ler-zer, İpek Yeğinsu, Kibele Eren, Dimitris Stefanis, Esther Var-gas, Graziella di Martino, Andres Mirantes, Eda Tekcan, El-van Uysal Bottoni, Elif Poshor, Başak Ellibeş, Behzat şahin, İsmihan şentürk, Bengü Gün, iğdem sekes, Nihal Kap-lan, iğdem ağlayan, Çisem ağlayan, Demet Yıldız Din-er, Deniz Fulya Yazan, Emre Soyer, Ercan Kalaycı, Esra Akın, Esra Carus, Gl Akça Koçak, Filiz Hskoğlu, Gök-nil Bigan, İfigenia Georgiadou, İpek Aktar, Zeynep Boratav Aslanbay, Kazuaki Sawai, Kemalettin Köroğlu, Maria Grazia Liani, Maya Galimidi, Melek Gencer, Merve Ertufan, M-ge Dağıstanlı, Burçak Madran, Nayat Karaköse, Nihan Vu-ral, Pembe Candaner, Seçil Erden, Seçil Erden Alp, Selmin

Kuş, Sena Başöz, Sevda Ayan, Şenay Boynudelik, Yaprak Yılbır, Dilek Kaykılar, Neslihan Varol, Edith A. Dunn ve Ayça Çınar'a,

Kitabımla ilgili çeşitli konularda bana yardımcı olan öğrencilerim Ece Meşe, Pelin Ertem, Derya İdil Botsalı, Yazın Öztürk ve Nazlıcan Akcı'ya,

Teşekkürü borç bilirim.

Görseller için teşekkür

Sağladığı görseller için İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi'ne, İstanbul Oyuncak Müzesi'ne, Rahmi M. Koç Müzesi'ne, Pera Müzesi'ne, Sadberk Hanım Müzesi'ne, Odunpazarı Modern Müze'ye, Miho Müzesi'ne ve 500. Yüzyıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi'ne,

Türkiye'deki müzelerin görsellerini alabilmem için yardımcı olan Mine Sofuoğlu, Burcu Özkaçar, Nisya İşman Allovi, Eda Gökner, Aslı Nuhoğlu, Belgin Akın, Bengü Kırkız Ergüven, Elvan Tekcan'a ve Japonya, Miho Müzesi görselini almamı sağlayan Satoru Nakano ve Kiso Keiichiro'ya,

Sebah&Joallier arşivinden bana sağladığı fotoğraflar için Fabrizio Casaretto'ya,

Kitabıma gösterdiği ilgi ve sağladığı görselden dolayı Salt Araştırma'ya,

Teşekkür ediyorum.

GİRİŞ

İlkokul dördüncü sınıfta Topkapı Sarayı'na yaptığımız bir gezide ikinci avlunun ortasında durup etrafıma baktığım zaman tarihin üzerime sinen o tarif edilmez hoş duygusuyla ağladığımı hatırlıyorum. Neden ağladığımı merak eden bir veliye ilkokul öğretmenimin cevabı “Benim kızım tarihi çok sever, duygulandığı için ağlıyor,” olmuştu. Gerçekten de geçmiş çok ilgimi çekiyordu. İlkokul yıllarından itibaren okul müfredatımızda bile olmayan uygarlıkları, tarihe damgasını vurmuş olayları, müzelerde yer alan şaheserleri ve daha nicelerini ansiklopedilerden okuyor ve onlarla ilgili hayaller kuruyordum. Babamın evimizin bodrum katında bir gün benim bulmam için başka dünyalara açılan bir tünel yaptığını düşünürdüm bazen. Çok severek devam ettiğim arkeoloji eğitimim sırasında müzeler, müzelerde neyin nasıl sunulduğu ve buna benzer birçok konu dikkatimi çekmeye başladı. Öğrencilik yıllarımda stajyer öğrenci olarak İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde çalışırken kararım kesinleşti. Hayatımda mutlaka müzeler olmalıydı.

Yurtiçinde ve dışında çeşitli projelerde yer alırken tüm

dünyada müzelerle ilgili neredeyse sürekli değişen denge-ler, tanımlamalar, politikalar olduğunu tespit ettim. Müze-leri hayatlarının bir parçası haline getirmiş olan toplumlar-da müzelere dair daha az bilinmezlik varken bu oran ülke-mizde daha fazlaydı. Az bilinen ya da bilinmeyen konula-rı aydınlatmak için müzeleri anlama kılavuzu gibi tasarla-dığım bu kitapta okuyucuların müzeler hakkında merak et-tikleri soruları yanıtlamasını umuyorum. Bu kitabı, bir ge-nel kültür kitabı olmasının yanı sıra velilerin, öğretmenle-rin, öğrencilerin, sivil toplum çalışanlarının, müze kurmak isteyen kişilerin ve kurumların faydalanması için uygun bir dille tasarladım. Kitap için araştırmaya son noktayı koymak benim için çok zor oldu, ancak daha fazla bilgiye ulaşmak isteyen okuyuculara bir yol açabildiysem ve merak uyandırdıysam ne mutlu bana.

Bu kitap müzeler hakkındaki teknik konulardan kısaca bahseder, herhangi bir görüş savunmaz, sadece müzelerle il-gili farklı konuları okuyucuya sunar ve kararı onlara bırakır. Müze ziyaretçisinin, müzeleri eleştirebileceğini ve görmek istediği değişiklikler için lobicilik yapabileceğini düşünür-sek, amacımın okuyucunun müzeler hakkında düşünmesi, sorular sorması, tartışması ve nihayetinde de “Müze nedir?” sorusunu kendisine sormasıdır.

Konuların birçoğu, “şapkada müze kavramı” gibi, hem müze tanımı hem de müze tarihi içinde konu edilebilirdi. Bunun gibi farklı başlıklar altında yer alabilecek konuları ki-tap için uygun gördüğüm akışa sadık kalarak yerleştirdim, bazen önemli olduğunu düşündüğüm konuları farklı bö-lümlerde tekrar ele aldım.

Tüm kitap içinde daha aydınlatıcı olması için mümkün ol-duğu kadar çok örnek verdim.

Kaynaklara baktığımızda birçok müze için konusunun ilk örneği ya da aynı müzenin farklı açılış tarihleri olduğu-

nu söyleyen cümlelerle karşılaşabiliyorsunuz. Bunun nedeni otoritelerin müze tanımlarındaki farklı bakış açıları ya da bir koleksiyonun belli bir gruba ya da halka açılmasıyla ilgili verilen farklı tarihler olmasıdır. Bu durum kafa karıştırıcı olabiliyor ama bence önemli olan adı geçen müzenin ilk örnek olmasından ziyade müze ve müzecilik tarihinde ne ifade ettiği.

Benim için önemli olan bu kitapta müzeler ve müzeciliğin genel olarak algılanması olduğu için mümkün olduğu kadar az tarih vermeye çalışacağım. Özellikle ilgilendiği konularda daha detaylı bilgi edinmek isteyen okuyucular kitabın sonunda vereceğim referans listesinden yararlanabilirler.

Bazı olayların tarihleri farklı kaynaklarda farklı yazabiliyor. Ben böyle durumlarda tarihleri en güvenilir bulduğum kaynaklardan aldım.

Sorular bölümünde yer alan sorulara ekleme yapabilir, bireysel ya da grup halinde yapacağınız ziyaretlerde bu soruları etkinlik malzemesi olarak kullanabilirsiniz.

Müzeli filmler bölümü okuyucuya müzelerin filmlere nasıl konu olduğu konusunda örnekler sunarken aynı zamanda bazı müzelerin yıllar önceki durumunun görülmesine de olanak veriyor.

Daha önce de belirttiğim gibi bu araştırmayı yaparken son noktayı koymak gerçekten çok zordu. Çünkü şu anda bu cümleleri yazarken bile müze dünyasında değişiklikler oluyor. Kitabım yayınevine verildiğinden itibaren müze dünyasında olan gelişmeleri bir sonraki kitabımda paylaşmak dileğiyle.

Feneryolu, 2022